

דף מו

הערות ובאורים בפשט

'עודה של שקין' — 'עדאה' הוא תרגום של 'שללה'. ומשמעות 'שלל' — אוסף וקיבוץ של פריטים, (כמו 'שלל ביצים' שלל הכובסין בדרוז"ל). אף כאן 'עודה של שקין' — קיבוץ שקים. (ריעב"ץ)

'מנין לאיתן שהוא קשה...' — הרמב"ם (בהל' רוצח ט, כ ובפיה"מ) פירש 'איתן' — נחל ששוטף בחזקה. אך מפרש"י ומהרמב"ן (בפירוש התורה) נראה שמשמעות 'איתן' קרקע קשה וחזקה. וכן משמע מסוגיתנו, ממה שהביאו מאיתן מושבך ושים בסלע קנך. ולשיטת הרמב"ם לכאורה היה לגמרא להביא ראיה ממקראות המורים במפורש על נחל שוטף בחזקה. כגון: אתה הובשת נהרות איתן, ולמה דוחק להביא מאיתן מושבך. (שו"ת מהרי"ק קנח. ובחידושי רעק"א הביא מדברי ראשונים נוספים כשיטת רש"י ורמב"ן. אמנם הביא סיעתא לשיטת הרמב"ם מהגמ' בפסחים (נג.). 'סימן לנחלים' — קנים. נפקא מינה לנחל איתן. וע"ע תוס' יום טוב; שו"ת חכם צבי לב; בערוך השלחן חו"מ תכה, סה).

(ע"ב) 'אשר לא יעבד ולא יזרע... רבי יונתן אומר: להבא...' — לפי זה יתפרש פשט הכתוב... אל נחל איתן, אשר לא יעבד ולא יזרע כנתינת טעם על כך שיש לבחור נחל איתן — קשה; לפי שאותו מקום ייאסר בכל עבודת קרקע, לכך יש לחוס על אדמת קודש שלא תשם, ולכן אין לערוף על קרקע הראויה לזריעה ולעבודה אלא על קרקע קשה שאינה ראויה לזריעה בלאו הכי (שו"ת מהרי"ק קנח, בהסבר דברי הרמב"ן על התורה).

'אין לו שיעור. וכמה? אמר רב ששת: עד פרסה' — פירוש, עד שיצא מגדר ל'ניה' ויהא בגדר הולך בדרך. והוא שיעור פרסה, שאז מחויב בתפילת הדרך (חידושי הנצי"ב).
אולי יש להוסיף שביותר מפרסה שהוא שיעור 'דרך', יוצר חיוב ל'ניה כלפי זה החוזר, ואין לדבר סוף. לכך לא חיבבוהו לצאת יותר, אם לא ברבו מובהק משום כבודו.

זיראם ויקללם... ראה שכולן נתעברה אמן ביום הכיפורים. ורבי יצחק נפחא אמר בלורית ראה להן כאמוריים' — אפשר שדרש ויראם — ראה אם, שחטאה בעיבורם (בן יהודע), שכבר מתחילת יצירתם — פגומים היו. (מהר"ל). וכן דרש מויראם — אותיות אמורי, וזהו שהדגיש 'בלורית כאמוריים'. (בן יהודע)

ואל תתמה כיצד יתכן שהארבעים ושנים כולם נתעברה אמן ביום אחד, וביום הכיפורים דוקא? הנה כבר כתב בפרוש אור החיים הקדוש (ריש בחוקתי), זו לשונו: '... שאסור לעם הארץ להתנהג בחסידות, שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים, כי לפעמים יעשה חומרא בדבר שהוא אדרבה, עברייני, כי ימצא חסיד שירצה לגדור עצמו לקיים מצות עונה בימים המקודשים, ותהיה בעיניו מצוה גדולה לשמש מטתו בליל כיפור, כמו ששמענו שהיה מעשה כן' — אף כאן, אינו מן הנמנע שרבתה באותו מקום הבערות, שהרי 'לא היתה בהם לחלוחית של מצוה' עד שהיה דבר זה נחשב למנהג חסידות וקדושה.

'לא בם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות' — מצינו כעין זה במשה רבינו ע"ה, כשהרג בשם

המפורש את המצרי המכה, כתיב ויפן כה וכה וירא כי אין איש — ופרשו רז"ל שראה שלא יצא מזרעו אדם הגון.

אולם זהו דוקא כשהורג על דעת עצמו, למיגדר מלתא וכדומה, שאז אין ראוי להרוג אפילו רשע גמור, אם יצא ממנו בסוף כל הדורות איזה זרע טוב. אבל במקום שיש חובה על הריגה, אם במיתת בית דין ואם בציווי מנביא, כענין שאול בעמלק, אין להשגיח כלל על העתיד. ואפילו לאשה מעוברת אין ממתנינים עד שתלד, על אף שהולד לא חטא. כי משפטי התורה נמסרו לבני אדם הרואים לעינים, ודנים כפי מה שהוא עתה ואין משגיחין בעתידות. ועל זה נאמר אל תתחכם יותר, למזה תשומם. (פוקד עקרים' עמ' 33; ליקוטי מאמרים עמ' 176).

*

לקט באורים, טעמים והלכות בענין לוויה

מוידי הזקנים 'לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה' שומעים אנו, שבידם ובאחריותם לדאוג לכך שכל היוצא מן העיר, לא יצא ללא לוויה. ומכאן אמר רבי מאיר: 'כופין ללויה' (עפ"י רמב"ם ומאירי. והטעם לכפיה זו, נוכל ללמוד מן המימרא האחרת של רבי מאיר: 'כל שאינו מלוה ומתלוה, כאילו שופך דמים').

הלויה בדרך, אם כי פשטות עניינה הוא שמירה כפשוטה, שלא ילך יחידי בדרך, וגם שלא יטעה בדרכו, ויגיע למחוז חפצו בשלום (וכענין אותו אדם שהראה להם את פתח העיר), שכל הדרכים בחזקת סכנה — יש בה גם ענין סגולי לשמירת ההולך, שהרי אפילו בתוך העיר אמרו ללוות ד' אמות.

ועניינה, שבזה מראה את רצונו וכוונתו, שחפץ בהצלת חבריו, ודעתו ומחשבתו מועילות להצלת חבריו, כענין רצון יראוי יעשה. (עפ"י מהרש"א).

וגם משום הכבוד שמכבד בזה 'צלם אלקים', על ידי כך נעשה הלה פחות פגיע. מצד שני, כאשר האדם 'פרט' נפרד ואינו 'מחובר', עלול הוא לפגועים רעים. ושמירתו טובה רק כאשר הוא מחובר אל הכלל, אזי גם המלאכים מתלווים אליו ושומרים אותו בכל דרכיו.

וזה הענין שלמדו מאלישע, לפי שלא כיבדוהו כראוי בלויה, לא היה לו חיבור ודבקות למעלה, אל הטוב, ונגרם על ידו נזק לאותם נערים. (מהר"ל בחידושי אגדות, ובנתיבות עולם נתיב גמ"ח ה. ע"ש שהאריך. וע"ע בווה"ק וירא קד:). ובאופן פשוט, אם אותם נערים היו רואים שאנשים חשובים מלווים אותם, לא היו נוהגים בו זלזול. (בן יהוידע).

'כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים' — פירוש 'כל שאינו מתלוה', שאינו רוצה שבני אדם ילווהו, שגוער בהם ומחזירם. 'ולכן נוהגים שאין המתלוה אומר להמלוים שיחזרו, אלא עד שיחזרו מאליהן'. (בן יהוידע).

וכ"כ ב'אהבת חסד' (ח"ג ב, בהערה) שאין למתלוה למחול מכל וכל על הלוייה. אמנם, על השיעורים המוזכרים בגמרא, נהגו להקל למחול על כבודם, כמו שכתב בד"מ.

להלכה, כתב הרמ"א (דרכי משה — סוף חושן משפט. ומובא בבאר הגולה שם) שבזמן הזה מוחלים על כבודם, אבל בכל זאת יש לילך עם הרב או עם חברו עד לפני שער העיר, או לכל הפחות ארבע אמות. (מחוץ לבית דוקא. עמק ברכה, עמ' קלה).

וכתב ה'חפץ חיים' בספרו אהבת חסד (ח"ג ב, בהערה) שחלילה לפטור עצמו לגמרי ממצוה זו (שלא ללוות לפחות ד' אמות, כמוש"כ הרמ"א), ובפרט אם האורח אינו בקי בדרכים, מצוה רבה היא ללכת עמו ולהראותו או עכ"פ להסביר לו היטב. ויש שכתבו שחייב לָיֵה אינו אלא להולך יחידי, אבל בזמן הזה שנוסעים אנשים ביחד, כל אחד נעשה מלוה לרעהו. (ערוך השלחן חו"מ תכו,ב. וכן מובא בספר 'עמק ברכה' שאמר לו כן החזון איש זצ"ל בלשון 'אפשר').

ציונים וראשי פרקים, לעיון

אם כי אין המום פוסל בעגלה ערופה, כדתנן במתניתין, כתבו בירושלמי שחסרון אבר — פוסל. וכבר תמזהו המפרשים על השמטת הרמב"ם דין זה. יש מי שהסביר והוכיח מכמה סוגיות בבבלי שחולק על הירושלמי בדבר זה, ונקט הרמב"ם כהבבלי. (בית הלוי ח"א מג. ובזה הסביר דברי הר"ש בנגעים יד,ה. שגם מדבריו משמע שנקט שעגלה ערופה כשרה במחוסרת אבר. וע' באחיעזר ח"ד פ) שגם הוא תמה ע"ד הר"ש ולא תירץ. ויש מי שכתב שהרמב"ם מודה לדין הירושלמי אלא שקיצר ולא פירט את כל הפסולים האמורים בקדשים. (ע' מנחת חינוך תקל,טו). בשירי קרבן ובמראה הפנים תרצו בפנים אחרות, מדוע הרמב"ם לא נקט כהירושלמי. ובשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"א קה) כתב לדחות את תירוציהם. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"ב יא.

(ע"ב) 'גמר עריפה עריפה מחטאת העוף' — בירושלמי מובא שיש לערוף שני סימנים או רובם, כבמליקת העוף. אך הרמב"ם השמיט זאת. ונראה שסובר שלשיטת תלמוד דין לא נאמרה גזרה—שוה זו אלא לענין מקום העריפה, ולא על הסימנים. אולם צריך עיון מנין לו כן, שאין מפורש בבבלי שחולק.

ואמנם, אף לשיטת הירושלמי, לא למדנו אלא לענין הגדרת 'עריפה' — בסימנים. אבל שאר דיני שחיטה ומליקה, אין בעגלה ערופה, כגון שהיה ועיקור הסימנים, אין פוסלים בה. (אחיעזר ח"ג נא,א)

'אשר לא יעבד בו ולא יזרע' — יש מי שכתב שזריעה בנחל איתן אסורה אף ללא ההשרשה. ולכן, גם אם ליקט את הזרעים קודם שנקלטו באדמה — עבר על הלאו. ואפשר גם לדייק כן מהפסוק, שהפסיק במלה בו בין לא יעבד ללא יזרע, ואין כתוב 'לא יעבד ולא יזרע בו' — שאילו היה כתוב 'בו' לגבי זריעה, היה במשמע קליטה בקרקע. כדרך שדרשו כעין זה (במסכת מנחות) לגבי העומר.

ויש להסתפק בזרע בעציץ נקוב בנחל איתן, אם גם זה בכלל האיסור ד'לא יזרע'. (אפיקי ים ח"ב ד). והגרש"ז אויערבך זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סוס"י מ ור"ס מא; ח"ג קז,ב. וע"ש במהדורה תנינא קטו,ד) נקט מסברא שכיון שעיקר האיסור הוא משום עבודה בגופה של קרקע, שהרי גם חפירה לבנין אסורה בנחל (וכמו שכתב המאירי), מסתבר שאין הזריעה חשובה כעבודה בגופה של קרקע אלא אם הזרע השריש בה, אבל בלאו הכי הרי זה כזריקת צרור בעלמא. וכן רשאי להעמיד בנחל עציץ נקוב ולזרוע בו, כיון שלא עושה כלום בגופה של קרקע.

כבר שאלו, כיצד מותר לזרוע ולעבוד בכל נחל, למה לא נחוש שמא ערפו שם עגלה, שהרי לכאורה אין ללכת כאן אחר הרוב, כי כלל הוא בידינו: כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. והסברים שונים ניתנו לדבר, בגדרי 'קבוע' ו'רוב' — ע' בסוף ספר הכריתות לר"ש מקינון; שער המלך סוף הלכות מגילה; בני ציון (מיטאווסקי) — נה.

'... עד היום הזה' — ערש"י. וע' במצוין ביוסף דעת יומא נד (בשאלות ותשובות לסיכום), האם הביטוי 'עד היום הזה' משמעותו לעולם.

'ככתבם וכלשונם'

'... וזה שאמר יתרו והיית לנו לעינים, כי הסנהדרין נקראו 'עיני העדה'. וכן איתא (בב"ר סג) על פסוק עם יפה עינים — מדעת סנהדרין. ומזרעו של יתרו ישבו בלשכת הגזית והיו ראשי סנהדראות. וגם הוא ייתר פרשה אחת בתורה והיא פרשת סנהדרין והמנאת שופטים. כי העין מורה בכל מקום על ההשגחה ושימת לב על הדבר. כמו ואשימה עיני עליו; עיני ד' אל צדיקים וכדומה. והסנהדרין הם המשגיחים על העדה. וכמו שכתוב ידעו לא שפכו וגו' — שלא ראינוהו והנחנוהו בלא לְיָהּ. כי על הסנהדרין להשגיח בכל דבר. ודבר זה חידש יתרו...'. (תקנת השבים, 1. עמ' 49. וע"ע ברסיסי לילה 1. עמ' 5)

'(ע"ב) ... הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד... ויבן עיר ויקרא שמה לזו... היא לזו שצובעין בה תכלת, היא לזו שבא סנחריב ולא בבלה, נבוכדנצר ולא החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה...' —

'הענין ברור שעיר לזו מרמזת למדת החסד, שכל הגלויות והחורבנות לא יכלו לעקרה מישאל, ומי שהוא 'בתוכה' — היינו, שכל עצמו בתוך החסד, באמת אין ליצר הרע שליטה עליו. ועל כן שלחם שלמה לשם (במעשה דסוכה נג.).' (מכתב מאליהו ח"ד עמ' 210). יש לרמוז בזה ענין צביעת התכלת באותו מקום. ע' שפ"א (תולדות), שהטלית כנגד מדת אאע"ה — החסד, והיא התעטפות בחסד ה'. ובוה יש לרמוז שהמשילו את עטיפתה ב'עטיפת הישמעאלים' שהם החסד דקליפה, בידוע.

ע"ע בחדושי אגדות למהר"ל, שמה שאמרו שהזקן שמת יוצא חוץ לחומה, אין הכוונה למחיצה הגשמית אלא שיוצא ממדרגת אותו מקום.

'כל מקום שנתנו חכמים עיניהם — או מיתה או עוני' —

'דע כי בהיות החסידים המדבקים מחשבתם בעליונים, כל דבר שהיו מחשבים בו ומתכוונים עליו באותה שעה היה מתקיים, אם טוב ואם רע, וזהו שאמרו ז"ל נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, ואמרו במסכת תענית (כד.)... וכן מה שאמרו חז"ל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני'. (מתוך אגרת הקדש להרמב"ן, ה).

מעשה דאלישע והנערים —

'אין לבקש לראות רעת האדם, אפילו רשע, כמו שאמרו ז"ל (ברכות י.) יתמו חוטאים אין כתיב

אלא יתמו חטאים. וזה ברע לשמים, אבל רע לבריות, ענשו מדה כנגד מדה, שמותר לבקש רעתו גם כן, וכמו שמצינו באלישע שקילל לנערים מפני שהם זילזלוהו, לפי שריפא למים ועשה טובה לבריות, והם חפצים יותר ברעתם, כמו שאמרו ז"ל (בסוטה מו: וברש"י) — לכן היה רשאי לקללם.

וכן דוד המלך עליו השלום שקלל אויביו (במזמור קט) פרש שם בשביל שהיו מריעים לו. ואמר ויאהב קללה ותבואהו — מדה כנגד מדה, מפני שאהב זה. וכן הש"י אמר ומקללך אאר, אבל בלאו הכי אין מקלל לאדם.

ומכל מקום, גם בזה מצינו דאלישע נענש על זה, כמו שאמרו בסוטה (מז.) ובסנהדרין (קז.). ומלבד זה גם כן לא לכל אדם הותר, שהרי אמרו ז"ל באלישע ויראם ויקללם — ראה שלא היתה בהם לחלוות של מצוה, ולא בזרעם עד סוף כל הדורות. ומי שאינו בעל רוח הקודש, אפשר שהנגיעה מעוותת. ולכן דוד המלך עליו השלום באותו מזמור, אמר פסוק ולבי חלל בקרבי...'. (צדקת הצדיק עא)

דף מז

באורים טעמים וציונים

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע"פ שלא לשמה...' — ע' במובא לעיל כב:

'... שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים' — '...רגיל העולם לפרש (מתוך שלא לשמה בא לשמה) שבסוף ילמוד לשמה, ולפי זה הפירוש, אם כל למודו יהיה שלא לשמה — אינו עולה לרצון.

אבל בסנהדרין למדנו ביאור אחר, דהכי איתא שם: אר"י לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות — הרי למדנו פירוש 'בא לשמה' שהוא זוכה שיצא ממנו דור שיעשה לשמה.

מכל זה למדנו לפנינו מחזיקי הדת, שעלינו להתחזק לעשות כל עצות בקרבנו לעסוק בתורה בבתי מדרשים, וגם לפני בחורי ישראל יעשו בכל עיר שילמדו כל הבחורים, הן עשירים הן עניים בקיבוץ דוקא...'. (מתוך שו"ת משיב דבר להנצי"ב, ח"א מד.)

ע"ע: מהרש"א הוריות י: אבי עזרי — סוף הלכות ת"ת.

'שלשה חינוות הן, חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על מקחו' —
'כל הקנינים של אדם הם שייכים לו בתולדה ובשורשו... ועל כן אמרו בסוטה ג' חנות הן, חן אשה על בעלה ומקח על מקחו — דוהו הסימן שהוא זיווג ומקחו השייך לו, כאשר יש לו חן בעיניו והוא חושק בו דוקא. ועל כן אמרו (בב"מ לה.) אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חברו. ואעפ"י שהכל אחד וגם זה כשיקנה יהיה שלו, אבל זה הוא מקחו ושלו בשורש יש לאדם חשק בזה דוקא... ועל כן אין טעם בחשק ורצון, כי אדם חושק השייך לו ויש לו חן בעיניו יותר מדבר אחר המשובח ממנו, וכדרך שאמרו בחן מקום על יושביו מההוא דאלישע, אעפ"י שהארץ משכלת, רק המקום יש

בגמרא שנידון זה תלוי בשאלה מאין היו מודדים, אם מחוטמו או מטבורו. וצ"ב לדעת ראב"י שמודדים מצוארו, באיזה חלק שבצואר, זה שעם הראש או זה שעם הגוף).

ג. נמצאו שני חללים זה על גבי זה; אם נוקטים מין במינו הוי 'טמון' — אין מודדים מהתחתון, שהרי הוא טמון ואין מביאים עליו עגלה לתנא דידן. ואם נוקטים מין במינו הוי 'צף' — אין מודדים מן העליון. ואם שתי ההנחות נכונות — אין מביאים כלל. (ואם נוקטים מין במינו אינו צף ולא טמון — משניהם הוא מודד, ואם האחד קרוב לעיר זאת והאחר לעיר אחרת — שניהן מביאות. עפ"י רש"י). אביי אמר לתלות שאלת טמון במין-במינו במחלוקת תנאים לענין שכהה. ודחו שלפי הכל אפשר שנחשב טמון.

א. הרמב"ם (ט, י) פסק שמודדים מן העליון ולא מן התחתון. ופירש הכסף-משנה שהרמב"ם נקט מין במינו הוי טמון, אבל צף אינו אלא על המים. והמנחת-חינוך (תקל, ז) פירש שלענין צף נשאר הדבר בספק, ועל כן יש להחמיר ולהביא כפרה. ב. נמצאו חללים הרבה זה בצד זה — מודדים מחוטמו של כל אחד ואחד. ואם היתה עיר אחת קרובה לכולם — מביאה עגלה אחת על כולם (רמב"ם ט, י). בספר מנחת חינוך (תקל, ה) כתב שאם נמצא חלל נוסף לאחר מדידה — מביאים עגלה נוספת.

ד. רבי אליעזר אומר: מודדים מטיבורו. רבי עקיבא אומר: מחוטמו. (מר סבר עיקר חיות באפו ומר סבר בטבורו). רבי אליעזר בן יעקב אומר: ממקום שנעשה חלל, מצוארו. פסק הרמב"ם (ט, ט) כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחברו (כס"מ). ויש שכתבו לפי שרע"ק רבו של ראב"י (עפ"י חכם צבי י; תורת חסד ד; באר שבע). ואולם בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה (ד) מביאר שראב"י קדם לרע"ק. ע' בזה מנחת חינוך תקל, ג).

דף מו

פ. האם הדברים דלהלן פוסלים בפרה אדומה, בעגלה ערופה ובקדשים?

א. מומים.

ב. שנים.

ג. עבודה או משא.

א. מום פוסל בפרה ובקדשים, ככתוב. ואין מום פוסל בעגלה ערופה. (נאמר בפרה אשר אין בה מום — בה ולא בעגלה).

חסרון אבר — מובא בירושלמי שפוסל בעגלה. והרמב"ם השמיט זאת. (וכן בר"ש נגעים יד, ה) משמע שמחוסר אבר כשר). יש מפרשים שתלמוד שלנו חולק וסובר שאינו פוסל. ויש סוברים שפוסל.

עגלה טרפה — פסולה. (עפ"י חולין יא. רמב"ם הל' רוצח י, ב).

עגלה שהיא אתנן זונה או מחיר כלב, וכן שאר דברים הפוסלים בקדשים — אפשר שהיא פסולה כבקדשים, ואין הדבר ברור. ע' מנחת חינוך תקל, טו; תקעא).

ב. עגלה ערופה, שנים פוסלות בה. (לדברי רבי אליעזר (ריש פרה), אינה כשרה אלא בת שנתה, שכל מקום שנאמר בתורה עגלה סתם — בת שנתה היא. וחכמים אומרים: אף בת שנתים. וכן פסק הרמב"ם — הל' רוצח י, ב). אבל פרה אדומה אין שיעור לשנותיה (למעלה). ויש תנאים הפוסלים בת חמש או אף בת שלש. (ע' ריש פרה). ובקדשים, יש מהם שהשנים פוסלות, שנאמר בהם בן שנתו וכד', כגון פסח וחסאת.

העגלה, תיכף משנכנסה לשנתה הבאה נפסלה, ואין מונים לה שעות [שלא כבשאר קדשים — ע' זבחים כה: רמב"ם מעשה הקרבנות א, ב], לחשב שנה לפי השעה שנולדה בה. והמשנה-למלך (רוצה י, ב) הבין שאינה נפסלת אלא כעבור יום אחד מהשנה הבאה. וזה תימא. (עפ"י מנחת חינוך תקל, יד).

ג. פרה שעלה עליה עול (= כלי רתמה המונח על ערפה. אליו מחברים מוסרות ומושכות מחרשה וכד') — פסולה, ככתוב. ואף שאר עבודות פוסלות בה. מבואר בגמרא שנחלקו תנאים במקור דין זה, אם מגזרה שוה (על — על) מעגלה ערופה, אם מריבוי הכתוב בפרה (אשר לא עלה עליה על). לפי דעה ראשונה, אינה נפסלת עד שתמשוך (— שתטלטל המשא מעט), דומיא דעגלה. ולפי דעה אחרונה (וכן אמר רב יהודה אמר רב) כיון שהניח עליה עודה של שקין — פסלה. עוד אמרו [לפי דעה אחרונה], אינה נפסלת בשאר עבודות אלא בשעת עבודה (כלומר עבודה לצורך, אבל אקראי בעלמא, שהניח שק עליה להקל משא מידו ולא למשוך — לא פסלה. רש"י). אבל עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה.

עגלה ערופה, פוסלות בה העלאת עול ועבודה ומשא (אשר לא עבד בה, אשר לא משכה בעל). עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה. הרמב"ם מפרש [דלא כרש"י] שלא בשעת עבודה — שלא חרש בה או לא עשה בה מלאכה. והר"ש (פרה ב, ג) והתורא"ש פירשו: שאין נוח לו בדבר. [והעול פוסל אפילו ללא גיחותא]. וע' אבני נזר או"ח צא, ב.

הניח עליה עול או משא אחר, אינה פסולה עד שתמשוך (אשר לא משכה בעל). וכמה — כשיעור מלא עול לרחבו, טפח.

קדשים אינם נפסלים בעבודה, בין עבודת התר בין עבודת איסור (כגון בשבת או כלאים), בין שעבד בהם בעודם חולין או לאחר שהוקדשו. (לא תקריבו אלה; מכל אלה; אשר לא עבד בה — ולא בקדשים. הרי שלשה מיעוטים).

פא. א. מהם הדינים הנוגעים למקום עריפת העגלה?

ב. מה גדרו ושיעורו של חיוב לוויה? מה חשיבותו ושכרו?

א. עריפת העגלה מצוותה להעשות בנחל איתן — קשה. ערף במקום שאינו איתן — כשר.

הרמב"ם כתב נחל שוטף בחזקה. ומשאר ראשונים אין במשמע כן.

מקום עריפת העגלה אסור באיסור 'לאו' בזריעה ובעבודה (אשר לא יעבד בו ולא יזרע). ודוקא עבודה בגופה של קרקע (דומיא דזריעה), אבל כגון סריקת פשתן וניקור אבנים — מותר.

א. מבואר במאירי שחפירה לצורך בנין אסורה. ולדבריו אין מקום לחקירת השער-המלך (רוצה

י. בשם מהר"י אלפנדרי אם תולדות זריעה אסורות — שהרי כל עבודה בגוף הקרקע אסורה, ולא דוקא זריעה. (הגר"י זוסמנוביץ, מובא במנחת שלמה תנינא קטו, ד. וע"ש בח"א מ-מא).
ב. נחלקו דעות האחרונים אם עובר בלאו זה בזריעה ללא קליטה בקרקע.
ג. יש אומרים שהנזרע נחל איתן אסור משום לא תאכל כל תועבה. (ע' שער המלך — מגילה בשם הר"ש מקינון; פרי חדש יו"ד קי סקי"ד. ולפי"ז אסור אף בהנאה. ע' מנחת שלמה תנינא קטו, ד).
לדברי רבי יאשיה, מלבד האיסור דלהבא, ישנו 'לאו' לעורף את העגלה על מקום שנזרע בעבר. (אשר לא יעבד — משמע לשעבר). ורבי יונתן חולק.

ב. היה רבי מאיר אומר: כופים ללוייה, ששכר הלוייה אין לה שיעור... לו ולזרעו.
וכן נראה מדיורי הזקנים על העגלה הערופה, שבאחריות זקני העיר לדאוג לכך שכל היוצא מן העיר לא יצא ללא ליווי. (עפ"י רמב"ם ועוד).
אמר רבי מאיר: כל שאינו מלוה ומתלוה — כאילו שופך דמים, שאילמלא ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות...
אמר רבי יהושע בן לוי: בשביל ארבע פסיעות שלוה פרעה לאברהם, נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה...
אמר רב יהודה אמר רב: כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר — אינו ניזוק. רבינא ליוה לרבא בר יצחק ד' אמות בעיר, וניצל מנוק שהגיע לידו.
הרב לתלמיד מלוהו עד עיבורה של עיר. חבר לחבר — עד תחום שבת. תלמיד לרב — אין לו שיעור, כלומר עד פרסה (רב ששת). וברבו מובהק — שלש פרסאות.
כתבו הפוסקים שאין למתלוה למחול מכל וכל על הלוייה, אמנם על השיעורים הללו נהגו להקל ולמחול. ומכל מקום יש לילך עם הרב או עם חברו עד לפני שעיר העיר, ולכל הפחות ארבע אמות. ויש אומרים שבזמן הזה שאנשים נוסעים ביחד, הרי שיש לכל אחד מלויים.

אמר רבי יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין לו לוייה יעסוק בתורה...

דף מז

פב. א. נמצא ההורג, עד שלא נערפה העגלה ומשנערפה — מה דין העגלה ומה דין ההורג?
ב. האם מביאים עגלה ערופה כאשר ראו את ההורג? מה הדין בעד אחד ובפסולי עדות ובהכחשת עדויות?
ג. מתי בטלו עגלה ערופה והשקיית סוטה והודיית מעשר? אלו תקנות וגזירות תיקן וגזר יוחנן כהן גדול?
ד. איש שאינו מנוקה מעוון, האם המים בודקים את אשתו? ומה הדין כשבניו ובנותיו אינם מנוקים?
א. נמצא ההורג; עד שלא נערפה העגלה — תצא ותרעה בעדר. משנערפה — תיקבר במקומה, שעל ספק באתה מתחילתה, כיפרה ספיקה והלכה לה.
ובכל אופן כשנמצא ההורג — דינו בהריגה (ולא רץ לא יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו).
מבואר בסוגיא בכריתות ובחולין, שלדעת הסוברים עגלה ערופה נאסרת בהנאה מחיים, אם נמצא ההורג לאחר שנאסרה — עומדת באיסורה. וכבר עמדו המפרשים על דברי